

ON THE STATUS OF OSPREY IN GEORGIA

Abuladze A. (Institute of Zoology, Iliia State University, Tbilisi, Georgia)

Contact:

Aleksandre Abuladze
aleksandre.abuladze@
iliauni.edu.ge

Recommended citation: Abuladze A. On the Status of Osprey in Georgia. – Raptors Conservation. 2023. S2: 98–101 DOI: 10.19074/1814-8654-2023-2-98-101 URL: <http://rrrcn.ru/en/archives/34902>

At present Osprey (*Pandion haliaetus*) is widespread and regular, but rare in small numbers passage visitor. Before the 1940's it was a local breeder in small numbers at wetlands of the Black Sea coastlands, western part of Kolkheti Lowland and on wetlands in floodplains of some large rivers, and at large lakes in other regions of Georgia. Osprey extirpated as a regular breeder in the middle of 20th Century, no nests known since the late 1950's. Last occupied nest was found in 1958 on Inkit Lake in Abkhazia.

Analyzes of the historical data allows to suggest that before 1920's osprey was widespread and regularly breeding species for some regions of Georgia. The most optimal conditions for breeding were in lower parts of large river valleys of the Black Sea basin – Rioni, Inguri, Chorokhi, Ajaristskali, Kintrishi, Supsa, Natanebi, Khobi, Gumista, Bzipi, Kelasuri, and large rivers of the Caspian Sea basin – Mtkvari (Kura) River and its tributaries.

We do not have the precise data on the beginning of osprey disappearance in Georgia, it can be assumed that it happened in 1920–1930's because of rapidly increasing human activity. In Georgia, where peculiarities of relief limit the possibility of some forms of human activity, coastal wetlands, flood-lands of rivers, large lakes (or the most preferred osprey breeding habitats), were transformed first. Large-scale reclamation work was carried out here, on the banks of the rivers and around large lakes, considerable massifs of floodplain forests were cut down. After the construction of hydroelectric power stations on some rivers, fish resources were reduced, and that undermined the food base for osprey. As a result of the powerful increase in human population, the level of the disturbance increased too. In the 1930's mass raptor shooting campaigns were organized and lasted up to 1970's. The use of DDT and some other heavy pollutants in the 1950–1960's was also a major threat to the species. Prolonged and increasing effect of

these threats led to the population decline – and later to complete disappearance of osprey in Georgia.

Usually, osprey was recorded during migrations in Western Georgia, i.e. in the Black Sea basin: on the sea shore, coastal wetlands, wetlands of Kolkheti Lowland, in the lower parts of Rioni, Inguri, Chorokhi, Khobi, Bzipi, Kodori, Natanebi river valleys, on large lakes, fish-ponds, reservoirs, at sites with a regular supply of medium and large-sized fishes. Up to 95% of all ospreys observed from 1973 to 2023 were recorded in the Black Sea basin, mainly at seacoast, rarely on coastal wetlands. Much less often osprey was observed on alpine lakes of Javakheti Upland and on wetlands of Eastern Georgia, i.e. in the Caspian Sea basin. Vagrant individuals were recorded in very unusual habitats: in semi-deserts, in watershed areas at mountain ridges and on passes of the Great and Lesser Caucasus. In contrast to peculiarities of migration of majority of raptors, the osprey passage goes by wide front. This peculiarity explains the low number of ospreys recorded at permanent count-points on flyways and in bottlenecks in comparison with other raptors. The similar data were collected in Georgia – the average number of counted ospreys compiled in the average of 0.163–1.660 individuals/day, and their share in the total number of migratory raptors was quite insignificant.

Spring passage takes place from mid-March through the early May, with a more-or-less visible peak in early April. First records of spring transients were on 7 March 1981, 19 March 1999 and 27 March 2015; last transients were observed on 28 April 1991, 30 April 2010, 1 May 1995, 16 May 2023 and 19 May 2017. About 2/3 of individuals observed in spring flown in the first half of April. Spring migration goes through quicker; birds rarely stay for several hours at sites suitable for feeding.

The autumn migration has bigger intensity and lasts longer, autumn transit runs from mid-August to early November. Ear-

liest transients were recorded on the Black Sea coast and coastal wetlands on August 14, 17, and 18, usually August 25–30. The latest transients typically were observed in late October, with solitary individuals recorded up to 2nd half of November on the Black Sea shore and coastal wetlands (19/11/1982; 21/11/1995). About ¾ of migrants were counted in second half of September – first half of October, with a soft

visible peak in late September. From 300 to 500 individuals were considered to migrate per autumn season, mostly along the Black Sea shore. Typically solitary individuals were recorded, rarely pairs, never observed in flocks. However, in autumn birds, if they are not disturbed, can stay for several days at sites suitable for feeding. So, 2–3 ospreys simultaneously were watched in some halting sites on the Black Sea coastal wetlands.

О СТАТУСЕ СКОПЫ В ГРУЗИИ

Абуладзе А. (Институт зоологии, Государственный университет Илиу, Тбилиси, Грузия)

Контакт:
Александр Абуладзе
aleksandre.abuladze@
iliauni.edu.ge

Рекомендуемая цитата: Абуладзе А. О статусе скопы в Грузии. – Пернатые хищники и их охрана. 2023. Спецвып. 2. С. 98–101. DOI: 10.19074/1814-8654-2023-2-98-101 URL: <http://rrrcn.ru/ru/archives/34902>

В настоящее время скопа (*Pandion haliaetus*) является широко распространённым, регулярно пролётным видом, но редким, мигрирующим в небольшом количестве. До 1940-х гг. скопа гнездилась в небольших количествах на заболоченных территориях Причерноморья, западной части Колхетской низменности, в заболоченных поймах некоторых крупных рек и на крупных озёрах в других регионах Грузии. Однако в середине XX века скопа прекратила гнездование здесь – регистраций гнёзд не было с 1950-х гг. Последнее занятое гнездо было найдено в 1958 г. на оз. Инкит в Абхазии.

Анализ литературных данных позволяет предположить, что до 1920-х гг. скопа была широко распространённым и регулярно гнездящимся видом в некоторых районах Грузии. Наиболее подходящие для размножения скопы территории находились в низовьях крупных речных долин Черноморского бассейна – Риони, Ингури, Чорохи, Аджарисцкала, Кинтриши, Супса, Натанеби, Хоби, Гумиста, Бзыпи, Келасури и крупных рек Каспийского бассейна – р. Мтквари (Кура) и её притоков. Точных данных о начале исчезновения скопы в Грузии нет, но можно предположить, что оно произошло в 1920–1930-х гг. в результате быстро усиливающейся деятельности человека. В Грузии, где особенности рельефа ограничивают некоторые формы деятельности человека, были в первую очередь трансформированы прибреж-

ные водно-болотные угодья, поймы рек, крупных озёр, – т.е. наиболее предпочитаемые места размножения скопы. Здесь были проведены масштабные мелиоративные работы, вдоль берегов рек и вокруг крупных озёр вырублены массивы пойменных лесов. После строительства гидроэлектростанций на некоторых реках запасы рыбы сократились, что подорвало кормовую базу скопы. В результате существенного увеличения численности населения увеличился и уровень беспокойства. В 1930-х гг. начались массовые кампании по отстрелу пернатых хищников, продолжавшиеся до 1970-х гг. Также серьёзную угрозу виду представляло использование ДДТ и некоторых других тяжёлых загрязнителей, в 1950–1960-х гг. длительное и нарастающее воздействие этих угроз привело к сокращению популяции, а затем и к полному исчезновению скопы в Грузии.

Обычно скопу отмечают на миграции в Западной Грузии, т.е. в бассейне Чёрного моря – на морском побережье и водно-болотных угодьях, заболоченных участках Колхетской низменности, в низовьях рек Риони, Ингури, Чорохи, Хоби, Бзыпи, Кодори, долины рек Натанеби, на крупных озёрах, прудах, водохранилищах, на участках с регулярным поступлением средних и крупных рыб. До 95% скоп, наблюдавшихся с 1973 по 2023 гг., были зарегистрированы в бассейне Чёрного моря, в основном на побережье, реже – на прибрежных забо-

лоченных участках. Значительно реже скопа наблюдалась на высокогорных озёрах Джавахетской возвышенности и заболоченных территориях Восточной Грузии, т.е. в бассейне Каспийского моря. Залётные особи были отмечены и в весьма необычных местообитаниях – в полупустынях, на водораздельных участках горных хребтов и на перевалах Большого и Малого Кавказа.

В отличие от большинства мигрирующих пернатых хищников, пролёт скопы идёт широким фронтом. Именно эта особенность объясняет малую численность этого вида при учёте мигрирующих хищных птиц на пролётных путях и в «бутылочных горлышках», проводимом на постоянных учётных площадках. Это подтверждают и данные, собранные в Грузии – средняя численность учтённых скоп составляла 0,163–1,660 особей / день учётов, а их доля от общей численности перелётных хищных птиц была незначительной.

Весенний пролёт проходит с середины марта по начало мая, с более или менее заметным пиком в начале апреля. Первые регистрации весенних перелётов были сделаны 7 марта 1981 г., 19 марта 1999 г. и 27 марта 2015 г.; последние регистрации – 8 апреля 1991 г., 30 апреля 2010 г., 1 мая 1995 г., 16 мая 2023 г. и 19

мая 2017 г. Около $\frac{2}{3}$ весенних наблюдений приходились на первую половину апреля. Весенняя миграция проходит в более сжатые сроки, птицы редко задерживаются на несколько часов на пригодных для кормёжки участках.

Осенняя миграция более интенсивна, однако длится дольше, с середины августа до начала ноября. Наиболее ранние перемещения отмечены на побережье Чёрного моря и прибрежных водно-болотных угодьях 14, 17 и 18 августа, обычно 25–30 августа. Последних мигрантов обычно наблюдают в конце октября, единичные особи на побережье Чёрного моря и прибрежных водно-болотных угодьях (19.11.1982; 21.11.1995) отмечались до второй половины ноября. Около $\frac{3}{4}$ мигрантов было учтено во второй половине сентября – первой половине октября, с маловыраженным пиком в конце сентября. Считалось, что за осенний сезон мигрируют 300–500 особей, в основном вдоль побережья Чёрного моря. Как правило, регистрировались одиночные особи, реже пары, никогда не наблюдались стаи. Однако птицы, если их не тревожить, могут на несколько дней оставаться на пригодных для кормёжки территориях – так, по 2–3 скопы одновременно наблюдались на прибрежных водно-болотных участках Чёрного моря.

ГРУЗИЯДАҒЫ БАЛЫҚШЫ ТҮЙҒЫН МӘРТЕБЕСІ ЖАЙЫНДА

Абуладзе А. (Зоология институты, Илия мемлекеттік университеті, Тбилиси қ., Грузия)

Контакт:
Александр Абуладзе
aleksandre.abuladze@
iliauni.edu.ge

Ұсынылатын дәйексөз: Абуладзе А. Грузиядағы балықшы түйғын мәртебесі жайында. – Пернатые хищники и их охрана. 2023. Спецвып. 2. С. 98–101. DOI: 10.19074/1814-8654-2023-2-98-101 URL: <http://rrcn.ru/ru/archives/> _____

Қазіргі уақытта балықшы түйғын (*Pandion haliaetus*) кен таралған, өнөмі үшүшы түр, бірақ сирек кездеседі, аз мөлшерде қоныс аударады. 1940 жылдарға дейін балықшы түйғын Қара теңіздің батпақты жерлерінде, Колхет ойпатының батыс бөлігінде, кейбір ірі өзендердің Батпақты алқаптарында және Грузияның басқа аймақтарындағы ірі көлдерде аз мөлшерде өя салды.

Алайда, XX ғасырдың ортасында балықшы түйғын мұнда өя салуды тоқтатып-1950 жылдардан бері өя тіркеулері болған жоқ. Соңғы алынған өя 1958

жылы Абхазиядағы Инкит көлінен табылды.

Әдеби деректерді талдау 1920 жылдарға дейін балықшы түйғын Грузияның кейбір аудандарында кен таралған және өнөмі өя салатын түр болғанын көрсетеді.

Балықшы түйғынды көбейту үшін ең қолайлы аумақтар Қара теңіз бассейнінің ірі өзен аңғарларының төменгі ағысы – Риони, Ингури, Чорохи, Аджарисцкали, Кинтриши, Супса, Натанеби, Хоби, Гумиста, Бзипи, Келасури және Каспий бассейнінің ірі өзендері-Мтк-

Osprey
(*Pandion haliaetus*).
Photo by V. Kanonenko.

Скопа
(*Pandion haliaetus*).
Фото В. Каноненко.

Балықшы түйгын
(*Pandion haliaetus*).
В. Каноненконың
фотосы.

вари өзені (Кура) және оның салалары болды. Грузияда балықшы түйгынның жойылуының басталуы туралы нақты деректер жоқ, бірақ ол 1920–1930 жылдары адамның тез өсіп келе жатқан эрекетінің нәтижесінде пайда болды деп болжауға болады. Грузияда жер бедерінің ерекшеліктері адам қызметінің кейбір түрлерін шектейтін, ең алдымен, жағалаудағы сулы-батпақты жерлер, өзендердің, ірі көлдердің жайылмалары, яғни балықшы түйгынның ең қолайлы өсіру орындары өзгерді. Мұнда ауқымды жер өңдеу жұмыстары жүргізілді, өзендердің жағасында және ірі көлдердің айналасында жайылмалы ормандардың массивтері кесілді. Кейбір өзендерде су электр станциялары салынғаннан кейін балық қоры азайып, балықшы түйгынның қорек базасына нұқсан келтірді. Халық санының едәуір өсуі нәтижесінде алаңдаушылық деңгейі де өсті. 1930 жылдары 1970 жылдарға дейін созылған қауырсынды жыртқыштарды ату бойынша жаппай науқандар басталды. ДДТ және басқа да ауыр ластаушы заттарды қолдану түрге үлкен қауіп төндірді, 1950–1960 жж. бұл қауіптердің үзак және өсіп келе жатқан эсері популяцияның азаюына, содан кейін Грузияда балықшы түйгынның толық жойылуына әкелді.

Әдетте балықшы түйгын Грузияның батысында, яғни Қара теңіз бассейнінде – теңіз жағалауында және сулы-батпақты жерлерде, Колхет ойпатының батпақты жерлерінде, Риони, Ингури, Чорохи, Хоби, Бзипи, Кодори өзендерінің төменгі ағысында, Натанеби өзендерінің аңғарларында, ірі көлдерде, тоғандарда, су қоймаларында, орташа және ірі балықтар тұрақты түрде алынатын жерлерде көші-қон кезінде бел-

гіленеді. 1973 жылдан 2023 жылға дейін байқалған балықшы түйгынның 95% – ы Қара теңіз бассейнінде, негізінен жағалауда, сирек жағалаудағы сулы-батпақты жерлерде тіркелген. Джавахет таулы көлдерінде және Шығыс Грузияның сулы-батпақты жерлерінде, яғни Каспий теңізінің бассейнінде балықшы түйгын аз байқалды. Үшып келуші дарақтар өте ерекше мекендейтін жерлерде – шөлейттерде, тау жоталарының су бөлетін учаскелерінде және үлкен және Кіші Кавказ асуларында байқалады.

Көптеген қоныс аударатын қанатты жыртқыштардан айырмашылығы, балықшы түйгын үшуы жоғары шепте жүреді. Дәл осы ерекшелік тұрақты есеп алаңдарында жүргізілетін үшу жолдарында және «бөтелкелі мойында» қоныс аударатын жыртқыш құстарды есепке алғанда осы түрдің аз мөлшерін түсіндіреді. Мұны Грузияда жиналған деректер де растайды – есепке алынған балықшы түйгындардың орташа саны есеп күніне 0,163–1,660 дарақты құрады, ал олардың қоныс аударатын жыртқыш құстардың жалпы санының үлесі азғантай болды. Көктемгі үшу наурыздың ортасынан мамырдың басына, сәуір айының басында азды-көпті шынына дейін өтеді. Қүзгі көші-қон қарқынды, бірақ тамыздың ортасынан қарашаның басына дейін созылады. Ең алғашқы қозғалыстар Қара теңіз жағалауында және жағалаудағы сулы-батпақты жерлерде 14, 17 және 18 тамызда, әдетте 25–30 тамызда байқалды. Соңғы мигранттар әдетте қазан айының соңында байқайды, Қара теңіз жағалауында және жағалаудағы сулы-батпақты жерлерде (19.11.1982; 21.11.1995) қарашаның екінші жартысына дейін атап өтілді. Шамамен $\frac{3}{4}$ мигранттар қыркүйектің екінші жартысында-Қазан айының бірінші жартысында, қыркүйектің соңында шыны аз болды. Қүз мезгілінде негізінен Қара теңіз жағалауында 300–500 дарақ қоныс аударады деп есептелді. Әдетте, жеке дарақтар тіркеледі, сирек жұптарға қарағанда, үйір ешқашан байқалмады. Алайда, құстар, егер оларды алаңдатпаса, бірнеше күн бойы тамақтандыруға жарамды жерлерде қалуы мүмкін – мысалы, Қара теңіздің жағалауындағы сулы-батпақты жерлерде бір уақытта 2–3 балықшы түйгын байқалған.